

CONSELL ASSESSOR
DEL PATRIMONI CULTURAL

2005

APLICACIÓ
DE LA LLEI DE
PATRIMONI
CULTURAL

2004

Avaluació de l'aplicació de la Llei 9/2003, del 12 de juny,
del Patrimoni Cultural d'Andorra

*AVALUACIÓ DE L'APLICACIÓ DE LA LLEI 9/2003, DEL 12 DE JUNY,
DEL PATRIMONI CULTURAL D'ANDORRA, 2005.*

ÍNDEX

1. ANTECEDENTS DE LA LLEI 9/2003, DEL PATRIMONI CULTURAL D'ANDORRA

L'article 34 de la Constitució del Principat d'Andorra estableix que l'Estat ha de garantir la conservació, promoció i difusió del patrimoni històric, cultural i artístic d'Andorra.

Les ordinacions del 13 de juliol de 1964, del 4 de juny de 1970 i del 5 de juliol de 1988, i la Llei de protecció del patrimoni cultural-natural, del 9 de novembre de 1983, van suposar una contribució important a la preservació del patrimoni cultural andorrà, però constituïen un marc jurídic insuficient per garantir el compliment del mandat constitucional esmentat. En concret, la legislació era excessivament genèrica i no atribuïa a l'Administració pública potestats suficients per fer efectiva la protecció del patrimoni cultural. La Llei 9/2003, del patrimoni cultural d'Andorra, del 12 de juny, en canvi, conté regulacions específiques per a les diferents categories i tipus de béns, i dota l'Administració d'un conjunt de potestats que n'han de permetre la plena efectivitat: potestats d'autorització, de dictar ordres executives, d'execució subsidiària, sancionadora, etc. Va entrar en vigor el 17 de juliol del 2003 i els resultats obtinguts al cap d'un any i escaig han estat els que exposarem a continuació.

2. L'ESPERIT I L'OBJECTE DE LA LLEI

La Llei del patrimoni cultural d'Andorra dona els mecanismes i les garanties suficients perquè el patrimoni, en el sentit que constitueix un dels testimonis principals de la història, la identitat i la creativitat d'un país, pugui ésser salvaguardat, tant per les obligacions que adquireixen les administracions (Govern i comuns) com pels instruments amb els quals es doten aquestes institucions per desenvolupar la tasca que els és encomanada. Permet desenvolupar l'obligació constitucional en la conservació del patrimoni cultural. El seu objecte és la protecció, la conservació i restauració, la conservació integrada, el coneixement, el foment i la difusió del patrimoni cultural d'Andorra.

Església de Sant Joan de Caselles, Canillo.

Fons Casa Rossell.

3. LES CATEGORIES DE PROTECCIÓ

La Llei estableix dos categories de protecció dels béns culturals:

- a. Els béns d'interès cultural, que constitueixen la categoria màxima de protecció i són declarats per decret del Govern;
- b. Els béns inventariats, que constitueixen la segona categoria de protecció i són declarats per resolució del ministre de Cultura.

També s'estableix una normativa complementària i específica per a determinades categories de béns (patrimoni arqueològic, patrimoni etnològic, patrimoni documental i bibliogràfic), i es regulen els centres de dipòsit cultural, les mesures de foment i difusió del patrimoni cultural i el règim sancionador.

3.1. Els béns d'interès cultural

3.1.1. Declaració dels béns d'interès cultural

Com ja hem dit, els béns d'interès cultural els declara el Govern mitjançant decret. Si es tracta de béns immobles, el decret de declaració ha d'especificar quina classificació s'assigna al bé entre les cinc que preveu l'article 11 de la Llei: monument, conjunt arquitectònic, paisatge cultural, zona arqueològica o zona paleontològica. Aquesta classificació recull, en bona part, el criteri que se segueix a escala internacional. Per exemple, tant la Convenció per a la protecció del patrimoni mundial cultural i natural (UNESCO, 1972, ratificada pel Principat d'Andorra el 3 de gener del 1997) com la Convenció per a la salvaguarda del patrimoni arquitectònic d'Europa (Convenció de Granada, 1998, ratificada pel Principat d'Andorra el 28 de juliol del 1999) estableixen les categories de monument, conjunt i espai. Per la seva banda, la Convenció europea per a la protecció del patrimoni arqueològic d'Europa (Convenció de la Valetta, 1992, ratificada pel Principat d'Andorra el 26 de juny del 1998) diu que cal declarar les zones arqueològiques com a protegides. El Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports ha declarat com a bé d'interès cultural, en la classificació de monument, l'Hotel Rosaleda, situat a la parròquia d'Encamp. L'Hotel Rosaleda constitueix una obra rellevant de l'anomenada arquitectura del granit, amb el valor afegit que és una de les poques obres d'autor del nostre patrimoni arquitectònic. Aquesta obra és un testimoni clau dels canvis econòmics i socials que Andorra va viure a mitjan segle XX amb l'emergència d'una economia turística lligada al fenomen comercial.

L'article 12.4 de la Llei estableix que la iniciació de l'expedient de declaració d'un bé immoble com a bé d'interès cultural pot determinar la suspensió de la tramitació de noves llicències urbanístiques a l'àrea afectada per l'expedient. El dret a indemnització, en el cas que es denegui una llicència sol·licitada abans de la suspensió, es regula aplicant el mateix criteri que segueix l'article 94 de la Llei general d'ordenació del territori i urbanisme, del 29 de desembre del 2000.

En relació amb la Vall del Madriu-Perafita-Claror, s'han inclòs en el Registre general del patrimoni cultural immoble 67 fitxes relatives a béns immobles situats a l'interior de la vall, que han estat incorporades al seu expedient d'incoació com a bé d'interès cultural en la classificació de paisatge cultural. Les fitxes inclouen els béns de propietat privada, els immobles de Forces Elèctriques d'Andorra (FEDA) i els immobles més rellevants situats en terreny comunal, en especial les cabanes de vaquers, i una selecció representativa de béns dels testimonis materials deixats per les diferents activitats que al llarg del temps han dut a terme els humans a la vall i de les diverses tipologies constructives generades.

El conjunt de les fitxes inclou el següent:

- La farga d'Andorra, els seus annexos i els dos conjunts d'estructures properes (Baell i les Fargues), on se situaven les cabanes dels traginers.
- Una selecció d'algunes de les carboneres i els tiradors més representatius.
- El mener de Claror.
- Les bordes del cortal d'Entremesaigües (la borda del Peret i del Quimet de la Molinera, la borda i cabana del Peret de la Molinera, la borda i cabana del Sucarana) i del cortal de Ràmio (la borda i cabana de ca la Roseta del Noguier, la borda i cabana de cal Jacó, la borda i cabana de cal Xurrina, la borda i cabana de cal Pordiós), les set bordes disperses per la part baixa de la vall (la borda i cabana de cal Xic, la borda del Ton del Quim, la borda Sabater, la borda Molines, la borda i cabana Segalàs, la borda de ca la Laieta i l'antiga borda de cal Trastet).
- Les infraestructures hidroelèctriques bastides per FHASA (ara, FEDA) els anys quaranta: la presa i la caseta del guarda de Ràmio, la presa de l'Illa, la cantina i els barracots dels obrers a Ràmio.
- Les pletes i altres estructures vinculades a l'activitat ramadera: la pleta de Baell, la pleta, l'assalador i el raser de l'Estall Serrer, l'orri dels tolls de l'Olla, els dos orris i el raser del Planell Gran (Claror).

- Les cabanes comunals: la cabana de Fontverd, la cabana de la Farga, la cabana de l'Estall Serrer, la cabana del Serrat de la Barracota, la cabana de Setut, la cabana de la Bova, la cabana de Claror, la barraca de Fontverd i la cabana de Perafita.
- Els camins principals de la vall: el camí de la Muntanya, el camí dels Matxos, el camí de l'Hospital i el camí de Perafita.
- Els ponts de la Tosca i Sassanat.

També inclou la fitxa general del conjunt de la vall. La major part d'aquestes fitxes constitueixen un extracte de l'inventari de la vall elaborat des d'ICOMOS per encàrrec del ministeri titular de la cultura, que és el resultat de les campanyes de prospecció efectuades els anys 2003 i 2004, i que ha estat presentat a la UNESCO el mes de gener del 2005.

Vall del Madriu-Perafita-Claror. PCA

3.1.2. Entorns de protecció dels immobles declarats bé d'interès cultural

La Llei no parteix de zero, sinó que recull la tradició i els antecedents de protecció del patrimoni cultural a Andorra. Per això, la disposició addicional primera declara que tenen la consideració de béns d'interès cultural els monuments i les zones arqueològiques compresos en l'ordinació II, del 13 de juliol de 1964, i en l'ordinació I, apartat 2, del 4 de juny de 1970. D'aquesta manera, la Llei declara bé d'interès cultural, en la disposició addicional primera, 68 béns immobles, dels quals 55 ho són en la classificació de monument, 12 en la de zona arqueològica i un en la de conjunt arquitectònic.

D'altra banda, l'article 12.1 de la Llei estableix que la declaració d'un bé immoble com a bé d'interès cultural ha de definir un entorn de protecció per a totes les classificacions de béns a fi de preservar l'espai que dona suport ambiental al bé. Paral·lelament, la disposició final primera diu que el Govern disposa de dos anys, des de l'entrada en vigor de la Llei, per dictar els decrets de delimitació dels entorns de protecció dels 55 monuments. Mentrestant, queda protegit l'entorn comprès en un radi de cent metres al voltant de cada monument.

El termini que dona la Llei per dur a terme els entorns de protecció és clarament insuficient i difícilment aplicable en el context andorrà. Efectivament, abans d'establir els criteris arquitectònics i urbanístics que han de regir les intervencions sobre el bé declarat d'interès cultural i sobre el seu entorn de protecció, és obvi que cal fer una anàlisi del bé i del seu entorn, a fi d'identificar els interessos patrimonials que hi són presents. Recordem que la mateixa Llei defineix l'entorn de protecció d'un bé com l'espai, edificat o no, que hi dona suport ambiental i que, si és alterat, pot afectar-ne els valors, les perspectives, la contemplació o l'estudi. En aquesta definició es fa palesa la vinculació indissociable d'un bé determinat amb el seu entorn, sense el qual no se'n pot entendre plenament el significat. Aquests treballs d'anàlisi els han d'efectuar equips pluridisciplinaris en què historiadors, arqueòlegs, arquitectes, conservadors, etc., posin en comú els seus coneixements, a fi d'aplicar els principis de la conservació.

S'ha de tenir en compte que durant la instrucció de l'expedient de delimitació dels entorns de protecció dels monuments cal donar audiència a les persones afectades. Durant el primer any d'aplicació de la Llei, estan en curs de redacció els estudis dels entorns de protecció de deu monuments, que són els següents:

- Canillo: Sant Joan de Caselles; Sant Serni de Canillo; l'església de la Santa Creu i Sant Pere del Tarter
- Encamp: Santa Eulàlia d'Encamp
- La Massana: Sant Cristòfol d'Anyós
- Andorra la Vella: pont de la Margineda
- Sant Julià de Lòria: Sant Esteve de Bixessarri
- Escaldes-Engordany: pont de la Tosca; Sant Miquel d'Engolasters

El pressupost esmerçat és de 236.980 euros.

Església de Sant Miquel d'Engolasters, Escaldes-Engordany. PCA.

Pont de la Tosca, Escaldes-Engordany, E. Dilmé i J. Reguant.

Església de Sant Joan de Caselles. E. Dilmé i J. Reguant

D'altra banda, cal fer esment del fet que s'ha dut a terme l'entorn de protecció de l'Hotel Rosaleda –declarat monument pel Decret del Govern de l'11 de febrer del 2004–, aprovat pel Decret del Govern del 2 de febrer del 2005.

El pressupost destinat ha estat de 23.100 euros.

3.1.3. Deure de conservació dels béns d'interès cultural

L'article 7 de la Llei obliga els propietaris i els posseïdors de béns declarats d'interès cultural a conservar-los. El ministeri titular de la cultura pot adreçar al propietari d'un bé d'interès cultural ordres d'execució de les obres necessàries per a la conservació del bé, les quals són a càrrec del propietari "sempre que es puguin incloure en el deure ordinari de conservació" (article 7.3). S'ha aplicat aquest article per al cas de l'Hotel Rosaleda, en què el Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports va instar la propietat, al mes de desembre del 2003, a fer les reparacions necessàries per conservar el bé. Aquest acte administratiu ha estat recorregut per part de la propietat i, davant el perill imminent del bé, el Ministeri de Cultura ha executat directament una part de les obres imprescindibles per un valor de 24.480 euros. Actualment, s'està pendent de l'acte del Tribunal Superior de Justícia per poder retirar la fusta i la runa acumulades a l'edifici.

3.1.4. Autorització de les obres que afectin béns d'interès cultural i els seus entorns

Totes les legislacions sobre el patrimoni cultural sotmeten a l'autorització prèvia del ministeri titular de la cultura les obres que afectin els béns immobles protegits, ja que es considera que els criteris particulars que han de regir les intervencions sobre un monument històric no poden ser prefixats. La Llei regula aquesta autorització a l'article 14.

L'article 14.2 disposa que, en els conjunts arquitectònics declarats d'interès cultural que comptin amb un instrument d'ordenació urbanística aprovat pel Ministeri de Cultura, els projectes d'obra no cal que se sotmetin a l'autorització del ministeri, sinó que poden ser autoritzats directament pels comuns.

S'han rebut les sol·licituds d'obra i altres intervencions per part de FEDA (Forces Elèctriques d'Andorra) per dur a terme el projecte d'il·luminació de Sant Miquel d'Engolasters, i del Comú de Sant Julià de Lòria per fer les obres de reforma interior de l'església parroquial de Sant Julià i Sant Germà i per reformar la coberta del Santuari de la Mare de Déu de Canòlich. Aquestes autoritzacions d'obra no s'han requerit i, per tant, s'ha incomplert la Llei pel que fa a la instal·lació de prefabricats a l'entorn de l'església de Sant Ermengol de l'Aldosa, la construcció d'un mur al costat de l'església de Sant Miquel d'Engolasters i la instal·lació d'una caseta de contenidors d'escombraries davant de l'església de Sant Esteve de Bixessarri.

La Llei també diu que, mentre no es dictin els decrets de delimitació corresponents, no es pot fer cap construcció nova ni cap ampliació de volumetria en els entorns sense l'informe favorable previ dels serveis de Patrimoni Cultural. Tenint en compte el context actual de moratòria de la construcció deguda a la redacció dels plans d'ordenació i urbanisme parroquials i el Decret relatiu a la suspensió de llicències d'obres d'edificació de nova planta i d'ampliació dels edificis existents del 23 de maig del 2003, només s'han rebut sol·licituds d'obres menors, que han estat trameses al Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports pels comuns d'Ordino i d'Encamp.

L'article 15 determina els criteris bàsics que s'hauran de tenir en compte a l'hora d'intervenir en les classificacions de béns d'interès cultural. S'estableix, bàsicament, l'obligació d'aplicar principis científics a la restauració dels béns i de preservar-ne l'autenticitat, en la línia del que preveuen els textos i les convencions internacionals relacionats amb la protecció del patrimoni cultural i la deontologia professional de la restauració i de la conservació. En la formulació general d'aquests criteris es llegeix la necessitat de reconduir unes actuacions o, si més no, una perspectiva sobre els béns, que durant molts anys s'ha practicat arreu del món en contra dels mateixos interessos del patrimoni.

4. DRETS D'ADQUISICIÓ PREFERENT DELS BÉNS D'INTERÈS CULTURAL

L'article 10 de la Llei atribueix a l'Administració el dret de tempteig quan el propietari d'un bé declarat d'interès cultural decideixi vendre'l. Aquesta disposició afavoreix que els béns culturals més rellevants passin a ser de titularitat pública, amb la qual cosa se'n vol garantir millor la conservació i també el gaudi per al conjunt de la ciutadania. Aquest article no s'ha aplicat ni durant l'any 2003 ni tampoc en el transcurs del 2004.

5. ELS BÉNS INVENTARIATS

5.1. Els béns mobles inventariats: el control de les exportacions

L'article 3.1.b de la Llei defineix els béns mobles inventariats a partir d'una classificació per tipus de béns i de l'exigència d'una antiguitat mínima determinada segons cada categoria. L'article 3.5 preveu que, si es considera necessari, aquesta definició es pugui completar aplicant-hi criteris de valoració econòmica (per exemple, on la Llei diu que són béns inventariats tots els béns culturals de més de cent anys, el reglament podrà afegir-hi que només tinguin la consideració de béns inventariats els que superin un valor econòmic determinat).

Les conseqüències jurídiques del fet que un bé moble estigui inventariat són dos:

- a. El deure de conservar-lo, que és menys rigorós que el que l'article 7 estableix per als béns d'interès cultural (article 21).
- b. La necessitat que l'exportació sigui autoritzada pel Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports (article 19).

L'article 19 regula l'autorització de les exportacions, que és l'instrument principal de preservació i control del patrimoni cultural de béns mobles d'un país.

El règim que s'estableix és el següent:

- Els béns declarats d'interès cultural només poden ser exportats amb caràcter temporal (per a una exposició, per ser restaurats, etc.).
- Cal una autorització per exportar béns culturals inventariats (la necessitat d'autorització no implica la impossibilitat d'exportació; lògicament, l'Estat només denegarà l'autorització quan es tracti de béns especialment rellevants per al patrimoni cultural andorrà). En cap cas no cal autorització per exportar béns que faci menys de deu anys que van entrar al país ni obres d'autors vius.
- Si es denega l'autorització d'exportació d'un bé que faci menys de cinquanta anys que es troba a Andorra, el propietari té dret que l'Estat li compri el bé. Aquesta norma s'ha establert d'acord amb les característiques especials d'Andorra com a país de territori reduït.

- Si s'exporta un bé d'interès cultural o un bé inventariat sense autorització, l'Estat és considerat com a propietari del bé per tal que tingui la legitimació necessària per reclamar la devolució del bé a qui el posseeixi a l'estranger. Això només s'aplica quan l'exportació il·legal la faci el propietari del bé, no en el cas que el bé exportat il·legalment hagi estat robat al seu propietari.

Durant el 2003, i en el transcurs del 2004, no s'ha formalitzat cap inscripció a l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra de cap bé moble, però l'article 3.4 preveu la inclusió dels més significatius.

El Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports està treballant en un document de legislació comparada d'exportació d'obres d'art per tal de poder redactar, el 2005, el reglament corresponent.

5.2. Els béns immobles inventariats

L'article 18 de la Llei regula els béns immobles inventariats en termes inspirats clarament en l'article 2 de la Llei francesa. Es tracta d'un instrument de protecció preventiva, ja que l'única conseqüència que té la inclusió d'un immoble a l'Inventari és l'obligació de comunicar al Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports qualsevol pretensió de fer-hi cap modificació. El Ministeri només es pot oposar a la modificació projectada si inicia un expedient per declarar un immoble com a bé d'interès cultural.

Fins avui s'han inscrit a l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra 48 edificis, que són els següents:

Hotels: l'Hostal Palanques (la Massana), l'Hotel Casamanya (Ordino), l'Hotel Carlemany (Escaldes-Engordany), l'Hotel Valira (Escaldes-Engordany) i la façana de l'Hotel Bellavista (Andorra la Vella).

Habitatges plurifamiliars: les galeries Cristall (Escaldes-Engordany), la casa Palmitjavila (Escaldes-Engordany), la casa Vidal (Escaldes-Engordany), la casa Xurrina (Escaldes-Engordany), la casa Massip Dolsa (Andorra la Vella), la casa Bonet (Sant Julià de Lòria), la casa Lacruz (Escaldes-Engordany), la casa Duró (Escaldes-Engordany), la casa Felipó (Andorra la Vella) i la casa Balletbó (Sant Julià de Lòria).

Casa Lacruz, Escaldes-Engordany, PCA.

Casa dels empleats de FHASA, Encamp, PCA.

Edificis industrials: la central de FHASA (Encamp), casa dels empleats de FHASA (Encamp), la central auxiliar de FHASA (Encamp), el mur de la carretera de FHASA (Encamp), la presa d'Engolasters, la presa de Ràmio i la caseta del guarda (Escaldes-Engordany), la terminal del funicular d'Engolasters i la casa del guarda (Escaldes-Engordany), l'edifici de Ràdio Andorra (Encamp), el garatge i cinema Valira (antic Col·legi Meritxell, Escaldes-Engordany) i l'antiga fàbrica de les pells (Escaldes-Engordany).

Edificis institucionals: el Quart de Sispony (la Massana), el Quart d'Anyós (la Massana) i l'antiga vegueria francesa (Andorra la Vella).

Escoles: l'edifici de l'Escola Espanyola de la Massana, l'edifici de l'Escola Andorrana de Sant Julià de Lòria, l'edifici de l'Escola Andorrana i l'Escola Francesa de Canillo, els edificis de les escoles Francesa i Espanyola d'Andorra la Vella, l'edifici de l'Escola Andorrana de segona ensenyança d'Ordino (Ordino) i el Col·legi de la Sagrada Família (Escaldes-Engordany).

Hospitals: l'antiga clínica Vilanova (Andorra la Vella).

Fonts: font de la plaça Santa Anna (Escaldes-Engordany), la font de la Creu Blanca (Escaldes-Engordany), la font del carrer de les Escoles (Escaldes-Engordany) i la font de la Plaça (Andorra la Vella).

Ponts: el pont de FHASA (Encamp), el pont de Sassanat (Escaldes-Engordany), el pont nou de la Margineda (Sant Julià de Lòria) i el pont d'Anyós (La Massana).

Pont d'Anyós, la Massana. PCA.

Arquitectura noucentista: la torre dels Russos (Andorra la Vella).

Moviment modern: la casa Farràs (Andorra la Vella).

El Consell Assessor del Patrimoni Cultural d'Andorra va proposar la inclusió a l'Inventari dels edificis següents: el xalet Arajol (Andorra la Vella), la casa Pintat Argelich (Sant Julià de Lòria) i els edificis de l'STA i dels Bombers (Andorra la Vella).

5.3. L'arquitectura de granit, els moviments noucentista i modern, conceptes i valors. El perquè de la seva inclusió a l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra

Com a arquitectura de granit s'entén el corrent arquitectònic que es va iniciar a principi dels anys trenta del segle XX i que va perdurar fins a final dels seixanta. Es caracteritza, bàsicament, per l'ús de carreus de granit treballat en els recobriments de les façanes, sobretot la principal, amb elements decoratius i una organització formal amb connotacions historicistes.

L'origen del corrent es troba en la confluència d'una sèrie de factors. El més important, i en el qual cal cercar l'origen de la introducció d'aquest nou model d'arquitectura al país, és la concessió de l'explotació de l'energia hidroelèctrica a l'empresa Forces Hidroelèctriques d'Andorra, SA (FHASA) per part del Consell General.

El moviment modern és, sens dubte, el corrent arquitectònic més important del segle XX. A Catalunya, un dels representants cabdals d'aquest moviment va ser l'arquitecte Josep M. Sostres, un destacat teòric i creador, considerat l'arquitecte més interessant i de contingut més punyent de la seva generació. Juntament amb un grup de joves arquitectes, entre els quals destaquen Josep A. Coderch, Oriol Bohigas i Antoni de Moragas, va intentar recuperar l'experiència avantguardista desenvolupada pel GATCPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per a l'Arquitectura Contemporània) durant l'època de la República Espanyola i alliberar-se de la càrrega reaccionària del franquisme.

Van fundar el grup R (Reintegració Cultural i Arquitectura), van entrar a formar part del Foment de les Arts Decoratives (FAD) i van crear els premis FAD per promoure el coneixement de l'arquitectura moderna entre la població.

En una època de plenitud i de fervent activitat (1953-58), Josep M. Sostres va projectar la casa Farràs (1952-56) i el pavelló annex de l'Hostal Valira (1955), que no es va arribar a construir mai.

El Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports ha inclòs a l'Inventari general del patrimoni cultural els edificis corresponents a l'arquitectura del granit i del moviment noucentista i modern pels riscos associats a la inexistència d'eines de protecció del patrimoni immoble abans de l'aprovació de la Llei, la qual va comportar el recurs a la via judicial per poder salvaguardar dos dels testimonis més significatius d'aquest corrent arquitectònic: la casa Lacruz, a Escaldes-Engordany, obra de l'arquitecte Puig i Cadafalch, i l'Hotel Rosaleda, a Encamp, obra de l'arquitecte Adolf Florensa. Era important fer-ho perquè, a més de presentar uns valors arquitectònics evidents, l'arquitectura del granit i els moviments noucentista i modern són un testimoni indiscutible dels processos de transformació econòmica, social i urbanística que afecten Andorra a mitjan segle XX.

6. RÈGIMS ESPECÍFICS DE DETERMINATS BÉNS

6.1. El patrimoni arqueològic i paleontològic

Als béns integrants del patrimoni arqueològic i paleontològic els és aplicable el règim general previst a la Llei (és a dir, poden ser declarats béns d'interès cultural o inventariats), a més de les disposicions que la Llei els dedica específicament: els articles del 23 al 26. Aquest règim específic del patrimoni arqueològic el podem resumir en els punts següents:

- Per dur a terme una excavació arqueològica, cal l'autorització del Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports. Això ve motivat per la necessitat de garantir que les excavacions es facin amb el rigor científic necessari.
- Quan, durant l'execució d'una obra, apareguin restes arqueològiques, cal aturar l'obra i comunicar el descobriment al Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports. Si en un termini màxim de sis mesos el Ministeri no ha iniciat l'expedient per declarar el bé d'interès cultural, l'obra pot continuar. L'obligació de comunicar els descobriments arqueològics és present a la legislació comparada i també hi fa referència l'article 2 de la Convenció europea per a la protecció del patrimoni arqueològic (Convenció de la Valetta, ratificada pel Principat d'Andorra, el 14 de maig del 1998).
- Els béns mobles de caràcter arqueològic (ceràmiques, monedes, etc.) que es descobreixin (com a conseqüència d'una excavació científica o d'una troballa casual) pertanyen a l'Estat. Si es tracta d'una troballa casual, el descobridor i el propietari del terreny tenen dret a rebre, cadascun, una compensació equivalent a una quarta part del valor dels béns. Aquesta compensació o premi s'estableix per tal d'estimular la comunicació de les troballes casuals a l'Administració.

El 2003 i el 2004, el Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports ha fet un primer esbós de reglament d'excavacions arqueològiques i ha establert una auditoria dels jaciments arqueològics i una planificació d'excavacions per al període 2005-2009.

Durant el mes de juliol del 2004, s'ha dut a terme una prospecció arqueològica a la capçalera de la Vall del Madriu-Perafita-Claror, declarada patrimoni de la humanitat de la UNESCO en la classificació de paisatge cultural. L'àrea de prospecció s'estén entre l'estatge subalpí (1.700-2.200 m), amb pinedes de pi negre i avetoses, i l'estatge alpi (2.200-2.900 m), dominat per pastures, tarteres i rocams.

L'exploració s'ha centrat en l'estatge forestal superior i en els espais supraforestals. Els treballs s'han concentrat a la capçalera de la conca del Madriu, des dels estanys de l'Illa i Forcat fins al pla de l'Inglà i l'Estall Serrer, i han abastat els sectors dels Orris de Setut, el riu dels Orris, les basses de Setut, el bosc dels Estanyons, el pla de l'Inglà, i l'Estall Serrer (només l'extrem oriental). En general, la superfície prospectada presenta zones planes i de pendent suau als fons de vall i pendents forts (superiors al 20%) als vessants. La visibilitat superficial és deficient, amb coberta vegetal de boscos de pi i avet i prats i pastures. L'interès de la vall es fonamenta en la densitat elevada d'elements de valor patrimonial que es concentren, amb un bon estat de conservació, en una superfície relativament petita. L'objectiu de la prospecció és inventariar el conjunt de traces deixades per l'activitat humana a l'alta muntanya, principalment estructures de pedra seca. A més de l'inventari patrimonial, la prospecció ha analitzat sobre el terreny les estructures visibles per tal de fer una topografia de les estructures d'hàbitat i dels espais d'explotació econòmica relacionats amb les activitats ramaderes, de mineria i de carboneig. Aquest estudi ha de permetre avaluar la potencialitat arqueològica dels jaciments inventariats i proposar intervencions arqueològiques futures (diagnòstic per sondeig, excavació en extensió, etc.).

7. EL PATRIMONI ETNOLÒGIC I IMMATERIAL

L'article 27 de la Llei regula el patrimoni etnològic. Els béns materials que l'integren (mobles o immobles) poden ser declarats d'interès cultural o inventariats. Pel que fa als béns immaterials (cançons, danses, llegendes, etc.), el Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports els ha d'inventariar i n'ha de fomentar la conservació i l'estudi.

Per al 2005, el Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports té previst engegar una estratègia de protecció i difusió d'aquest patrimoni.

7.1. La definició del patrimoni etnològic

S'entén que el patrimoni etnològic és una temptativa per avaluar, conèixer i formular una imatge de la vida comunitària, passada i present, però, més enllà d'una formulació abstracta, esdevé una realitat perquè s'estén per l'entramat social i té un paper actiu en la nostra vida quotidiana: la relació amb el territori i el paisatge, els codis de comunicació, l'estructura de la família, les relacions jurídiques, la xarxa social, l'esperit industrial i empresarial, l'imaginari col·lectiu, les pràctiques alimentàries, la dinàmica festiva, etc.

El concepte de patrimoni etnològic és també una reformulació d'altres termes com el de folklore i la cultura tradicional, i ha adquirit una gran importància i significació en descobrir els trencaments, els canvis o l'abandó de sabers, d'actituds i de valors. Copsar aquest patrimoni ens ha de permetre construir, reconsiderar i projectar la realitat que ens envolta i entendre el nostre context cultural.

7.2. L'inventari del patrimoni etnològic

L'Arxiu d'Etnografia d'Andorra és un recull documental i testimonial sobre diferents aspectes de la cultura andorrana que fou creat l'any 1993. Els temes que conformen aquest arxiu són: l'organització social i la dinàmica política, les creences i els rituals, la urbanització i les transformacions de la vida quotidiana i la diversitat cultural i les identitats. Les entrevistes i les observacions han estat les dos tècniques emprades per generar i compilar fitxes de temàtiques en què s'expliquen pràctiques i imatges sobre aspectes socials i culturals diversos. Actualment, està compost per documents orals que després també han esdevingut documents escrits. És a dir, que és un arxiu de la memòria que configura el patrimoni immaterial i etnològic.

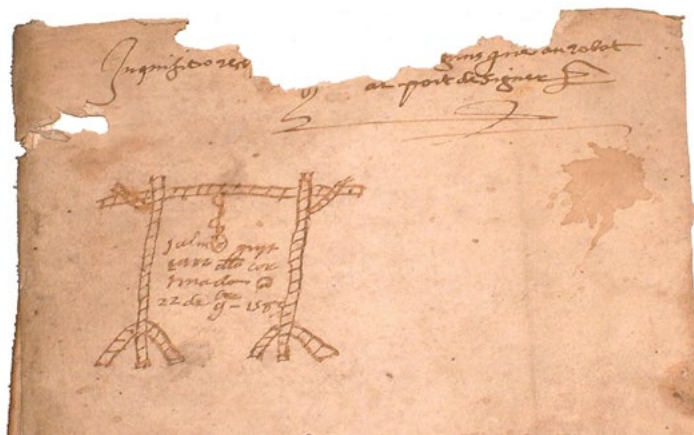
El fet que el treball etnogràfic no hagi tingut en compte la recollida d'objectes o mobles d'interès etnològic s'explica per l'organigrama del Departament de Cultura, des d'on es va desvincular l'inventari del patrimoni material de l'inventari etnològic. Aquesta diferenciació del patrimoni immaterial i material, i el fet que els elements immaterials s'hagin associat a la memòria i a la recerca etnogràfica, no ha significat que no hi hagi informació sobre elements de la cultura material, ja que sovint són elements indestruïbles.

7.3. La difusió i la dinamització del patrimoni etnològic

Sens dubte són els aspectes de difusió i de sensibilització del patrimoni etnològic els que no s'han treballat amb la intensitat i la continuïtat desitjables. La ciutadania en general desconeix el seu patrimoni, el seu valor simbòlic i identitari. Tal vegada caldria idear unes línies d'actuació i unes eines de comunicació que permetessin establir un diàleg amb la ciutadania, si volem que el patrimoni cultural tingui un paper cohesionador i dinamitzador.

8. EL PATRIMONI DOCUMENTAL I BIBLIOGRÀFIC

S'entén per document tota expressió en llenguatge natural o convencional i qualsevol expressió gràfica, sonora o en imatge recollida en qualsevol tipus de suport material. D'acord amb l'article 28 de la Llei, formen part del patrimoni documental els documents següents: els produïts o rebuts en l'exercici de les seves funcions pels poders públics d'Andorra, incloses les institucions històriques, les entitats parapúbliques, les persones físiques i jurídiques gestores de serveis públics o les entitats de capital social majoritàriament públic; els de més de trenta anys d'antiguitat produïts o rebuts en l'exercici de les seves funcions per entitats privades sense afany de lucre que desenvolupin la seva activitat a Andorra; els de més de cent anys produïts o rebuts per qualsevol persona física o empresa privada i els de menys antiguitat que hagin estat produïts en suports de caducitat inferior als cent anys; els produïts o rebuts per persones físiques privades de l'exercici de funcions públiques, en especial els protocols notarials i els documents objecte de cessió o donació expressa. A aquests documents se'ls aplica el règim que la Llei preveu per als béns inventariats i, per tant, només poden ser eliminats seguint els procediments de control, avaluació i expurgació que s'estableixin (article 21.1). El Consell Assessor va emetre un informe favorable per a la incoació de l'expedient de declaració de bé moble d'interès cultural de l'Arxiu de les Set Claus. La conservació i l'organització del patrimoni documental d'Andorra, tant públic com privat, té l'objectiu fonamental de satisfer les necessitats d'informació i de documentació per a una gestió administrativa correcta, justificar els drets de les persones físiques o jurídiques, públiques o privades, i facilitar la informació i la documentació necessàries per a la recerca i la investigació històriques.

Fons del Tribunal de Corts, processos judicials (s. XVI). AHN.

Fins avui, l'aplicació de la Llei del patrimoni no ha tingut un efecte directe en el patrimoni documental, en el seu coneixement, conservació i millora. Només s'ha incoat un expedient de declaració de bé moble d'interès cultural dels fons de l'Arxiu del Tribunal de Corts. Pel que fa a la inclusió de la documentació ja catalogada per l'Arxiu Històric Nacional a l'Inventari general del patrimoni cultural, caldrà analitzar i decidir que, pel fet d'estar descrits, microfilmats i custodiats a l'Arxiu, ja estan suficientment protegits.

Per la seva banda, l'article 29 defineix quins són els béns bibliogràfics als quals s'aplica el règim dels béns inventariats: bàsicament, els conservats en biblioteques públiques i els de més de cent anys.

9. CENTRES DE DIPÒSIT, FOMENT I DIFUSIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL

9.1. Els arxius, les biblioteques i els museus i els reglaments corresponents

La Llei inclou la regulació bàsica dels centres de dipòsit cultural, que haurà de ser completada amb reglaments tècnics que estableixin els requisits que han de reunir els diferents tipus de centres (article 34). En aquest sentit, el Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports ha elaborat un reglament sobre el sistema d'arxius del Govern i un reglament dels arxius nacionals d'Andorra, que s'han d'aprovar i publicar al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra (BOPA).

Pel que fa als arxius, es regulen les funcions de l'Arxiu Nacional, que ha de conservar la documentació de l'Estat i donar suport tècnic a la resta d'arxius públics o d'interès públic d'Andorra. També es disposa que les entitats titulars de documents integrants del patrimoni documental (és a dir, bàsicament els comuns, ja que, com s'ha dit, el patrimoni documental està constituït, sobretot, per la documentació pública) han de mantenir el seu arxiu propi.

Per ordenar tot el sistema arxivístic del país seria necessari una llei d'arxius i documents, la qual hauria de contenir els punts següents: l'establiment del règim jurídic aplicable als documents públics i als documents privats; el reconeixement de les actuacions de les administracions en matèria d'arxius, que respecti la competència superior, que correspon al Govern (ha de constituir un objectiu fonamental la incorporació de les diverses administracions públiques perquè col·laborin en les tasques de protecció i difusió del patrimoni documental i se'n responsabilitzin); la regulació dels arxius que hi ha a Andorra, especialment dels arxius de les administracions públiques; l'establiment d'una normativa bàsica comuna a tots els arxius del país i la regulació del dret d'accés als documents integrants del patrimoni documental andorrà. Aquest text hauria de recollir les recomanacions que el Consell d'Europa ha fet en matèria d'accés a la documentació i als arxius del 2000 (Recomanació 2000/12) i 2002 (Recomanació 2002/2). Quant a les biblioteques, es regulen les funcions de la Biblioteca Nacional –que ha de conservar la producció bibliogràfica andorrana– i s'estableix que són d'accés públic tant les biblioteques de titularitat pública com les que reben ajuts públics. S'ha d'elaborar un informe sobre la situació de les biblioteques d'Andorra per poder treballar-ne el reglament al 2005.

Casa Bauró, Andorra la Vella. Seu de la Biblioteca Nacional. BN.

La regulació dels museus es basa, principalment, en la determinació del concepte de museu, que s'ha inspirat en les definicions establertes per l'ICOM, entitat internacional de museus dependent de la UNESCO, del qual Andorra és membre actiu des del 1984. Aquesta tasca s'ha posposat per al 2006.

10. FOMENT, DIFUSIÓ I AJUTS PÚBLICS

El capítol cinquè de la Llei té un objectiu doble: per una banda, establir algunes compensacions per a les obligacions que la Llei imposa als propietaris de béns culturals i, per una altra, subratllar el fet que les polítiques de conservació dels béns culturals han d'anar acompanyades d'accions que afavoreixin el gaudi i l'accés d'aquests béns per part dels ciutadans.

En aquesta línia, la Llei inclou un mandat al Govern per tal que estableixi un programa anual d'ajuts a la conservació i restauració del patrimoni cultural (article 35), i regula l'accessibilitat pública dels béns integrants del patrimoni cultural que pertanyin a les administracions públiques o a entitats sense finalitat de lucre, o que es beneficiïn de subvencions públiques (article 37).

L'article 35 disposa que s'ha d'establir un programa anual d'inversions i, per acord del Govern del 18 de febrer del 2004, es va fer una convocatòria per concedir subvencions a les persones físiques o jurídiques, a les entitats privades sense ànim de lucre i als organismes públics d'Andorra, destinades a la implantació de mesures de conservació integrada, conservació i restauració, manteniment i millora del patrimoni cultural.

La quantitat de cada subvenció sol·licitada no pot superar els 100.000 euros ni ser inferior a 3.000 euros per als béns immobles, i no pot superar els 30.000 euros ni ser inferior a 1.000 euros per als béns mobles, i en cap cas no pot ser de més del 50% del cost de les obres o intervencions. La dotació pressupostària per a aquest programa ha estat de 470.000 euros, corresponents al 0,5% de la inversió pública del Govern per al 2004. S'han atorgat els ajuts següents:

Era Puigcernal, Prats, Canillo	18.000,00 €
Façana de casa Sans, Andorra la Vella	8.934,90 €
Casa Tureta, La Massana	9.651,07 €
Era de cal Pau, Ordino	10.870,04 €
Borda Molines, Arans, Ordino	3.000,00 €
Casa Masover de Molines o ca la Núria, Andorra la Vella	10.000,00 €
Conjunt de casa Molines o de cal Petit i borda Molines, El Tarter, Canillo	20.000,00 €
Interior de l'església de Sant Julià i Sant Germà, Sant Julià de Lòria	36.980,50 €
Casa Puigcernal, Prats, Canillo	50.000,00 €
Total	167.436,51 €

11. RÈGIM SANCIONADOR

Les obligacions que la Llei estableix difícilment es podrien fer efectives si l'Administració no tingués la capacitat de sancionar-ne l'incompliment.

Concretament, les sancions són les següents:

- Sancions per infraccions lleus: multa de fins a 3.000 euros.
- Sancions per infraccions greus: multa de fins a 60.000 euros.
- Sancions per infraccions molt greus: multa de fins a 300.000 euros.

Durant el 2003 es va obrir un expedient sancionador per una infracció lleu de 1.000 euros, que actualment està pendent de la demanda d'execució forçosa de la sentència favorable al Govern, dictada pel Tribunal Superior de Justícia el 18 d'octubre del 2004.

12. ORGANISMES COMPETENTS PER A L'EXECUCIÓ DE LA LLEI

12.1. L'Administració de l'Estat. El Consell Assessor del Patrimoni Cultural

A tots els països, l'aplicació de la legislació de protecció del patrimoni cultural correspon a l'Administració de l'Estat. Aquest és l'esquema que aplica la llei andorrana, que assigna bàsicament a l'Estat les competències d'execució principals de la Llei: la declaració dels béns d'interès cultural i dels béns inventariats; l'autorització d'obres que afectin monuments, paisatges culturals o zones arqueològiques; l'autorització d'exportacions; l'autorització d'excavacions arqueològiques; l'aplicació de sancions, etc.

L'article 5 de la Llei estableix un instrument important per tal de garantir que l'Estat no exercirà les seves potestats de manera arbitrària, sinó que ho farà d'acord amb criteris essencialment tècnics: el Consell Assessor del Patrimoni Cultural. Aquest òrgan, integrat majoritàriament per tècnics, emet informes preceptivament abans que l'Administració estatal adopti les resolucions principals que li correspondrà dictar en aplicació d'aquesta Llei. Va ser creat per decret del Govern del 3 de setembre del 2003. Concretament, cal l'informe previ del Consell Assessor del Patrimoni Cultural, que és l'òrgan consultiu del Govern en les matèries relacionades amb el patrimoni cultural, per al següent:

- a. La iniciació del procediment de declaració de béns d'interès cultural.
- b. L'acord de deixar sense efecte la declaració d'un bé d'interès cultural.
- c. La inclusió d'un bé immoble a l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra.
- d. Les ordres d'execució d'obres, adreçades a les persones obligades a conservar els béns d'interès cultural d'acord amb l'article 7.2.
- e. Les ordres executives previstes a l'article 8.
- f. L'informe per al Govern previ a l'aprovació dels instruments d'ordenació urbanística previstos a l'article 16.1.
- g. L'autorització de l'exportació dels béns d'interès cultural i dels béns inventariats.
- h. L'autorització d'intervencions arqueològiques o paleontològiques prevista a l'article 24.1.
- i. Els estudis d'impacte.
- j. L'emissió d'informes sobre els projectes de disposicions generals en matèria de patrimoni cultural.

- k. L'emissió de la resta d'informes i dictàmens que disposi la normativa vigent i els que sol·liciti el ministre titular de la cultura.
- l. La proposició de les iniciatives que consideri convenients per fer complir millor els objectius d'aquesta Llei.
- m. L'avaluació, un cop l'any, de l'aplicació de la Llei i l'estat general del patrimoni, i la publicació dels resultats.

El Consell Assessor del Patrimoni Cultural d'Andorra ha emès informes favorables sobre els apartats següents:

- Ha emès un informe sobre la incoació d'expedient de declaració de l'Hotel Rosaleda, sobre la Vall del Madriu-Perafita-Claror, sobre l'Arxiu de les Set Claus i sobre l'Arxiu del Tribunal de Corts.
- Ha emès un informe sobre els 48 béns inscrits a l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra.
- Ha instat el ministeri per tal de fer les reparacions més urgents que caldria dur a terme a l'Hotel Rosaleda.
- Ha analitzat els projectes d'ordenació i urbanisme parroquial dels set comuns.
- Ha emès un informe favorable per a la prospecció arqueològica feta a la Vall del Madriu-Perafita-Claror.
- Ha proposat l'aprovació d'un informe sobre la planificació d'excavacions arqueològiques per al període 2005-2009.
- Ha avaluat l'aplicació de la Llei i l'estat general del patrimoni.

12.2. Els comuns

El fet que l'Estat sigui el responsable principal de l'aplicació d'aquesta Llei no vol dir que els comuns no hi tinguin també un paper important. Són molts els preceptes de la Llei que estableixen la participació dels comuns o que els assignen competències específiques. Sense fer-ne una enumeració exhaustiva, se'n poden destacar els següents:

- La necessitat de donar audiència al comú en els procediments de declaració de béns immobles com a béns d'interès cultural i en els procediments d'inclusió d'un bé immoble a l'Inventari (articles 2.3 i 3.2). Podem dir que no s'ha exercit aquest dret, excepte en el procediment d'incoació de la Vall del Madriu-Perafita-Claror.

- La competència dels comuns per adoptar, si cal, les mesures necessàries per evitar el deteriorament o la pèrdua de béns integrants del patrimoni cultural (article 4.2). No s'ha dut a terme cap acció sobre això.
- La competència dels comuns per ordenar als propietaris d'edificis inclosos en conjunts arquitectònics l'execució d'obres de conservació o reparació, i d'expropiar aquests immobles en cas d'incompliment del deure de conservació (article 7.5). El dret de tempteig dels comuns sobre les vendes de béns immobles declarats d'interès cultural (article 10.2).
- La competència dels comuns d'autoritzar les obres en immobles inclosos en conjunts arquitectònics i d'elaborar el pla urbanístic corresponent (articles 14.2 i 16). D'acord amb la disposició addicional primera, el Comú d'Ordino iniciarà properament l'instrument d'ordenació urbanístic previst per a les cabanes del Castellar.

13. A TALL DE CONCLUSIÓ

Possiblement, els aspectes més complexos sobre l'aplicació de la Llei del patrimoni cultural són els que fan referència a la delimitació dels entorns de protecció dels monuments a causa de la pressió urbanística que hi ha. El patrimoni ha de ser una eina de cohesió i de dinamització territorial. El patrimoni pot esdevenir clau en la promoció de productes turístics, en la recuperació o sostenibilitat d'activitats tradicionals o en elements de reflexió en processos d'urbanisme o d'integració social. Cal, però, definir quina és la política, l'orientació de l'inventari del patrimoni cultural, i quin paper ha de tenir en la construcció identitària del país.

És evident que les polítiques patrimonials de determinats elements de la cultura (materials o immaterials) són fruit d'un procés de legitimació simbòlica d'un discurs o discursos determinats sobre la identitat d'Andorra.